

Tants nassos, tants pallassos

D'esquerra a dreta, a dalt, Tortell Poltrona en una sèrie d'imatges que mostren com es caracteritza de pallasso; el clown Monti i Marcel Gros. A sota, les pallasses Pepa Plana i Alba Sarraute i sobre aquestes línies, Claret Papiol. / CARLES RIBAS / JOAN SÁNCHEZ / MÓNICA MARTINOY

Tots portem un pallasso a dins

A la recerca del propi clown amb Joan Armengol i Anton Font

JACINTO ANTÓN

Només uns pocs poden ser domadors de lleons o trapézistes, però tots portem un pallasso a dins. Qui sap, potser es tracta d'un Grock, un Popov o un Dimitri. Només cal treure'l. Cap a l'any 1978 qui millor l'extreia el pallasso de l'ànima era Joan Armengol. Fins i tot va extreure el meu, un pobre clown que mai va tenir nom —el d'Antonet ja el portava un pallasso il·lustre, l'oncle de Tonitoff— i que mai va triomfar a la pista, tot i que, és cert, a vegades em rebrolla en els moments més inesperats, amb gran èxit. Joan, grandíssim clown, ens impartia classes de pallasso a l'aula del tercer pis del vell Institut del Teatre al carrer Elizabets. Va aparèixer un dia i sense més protocol ens va fer donar voltes corrent com bojos i cridant al voltant del petit espai encoixinat amb terra de parquet. Tanco els ulls i puc veure'l: feia uns salts llargs, desairosos, cavallins, i portava els cabells molt llargs, una melena rossa que li queia sobre les espatlles i l'esquena. Acabat l'escalfament, jo vaig treure de les malles paper i bolígraf (a les classes de Sanchis Sinisterra, Melendres i ja no diguem de Lahosa s'havia d'escriure molt) i ell va riure: el meu primer acte, involuntari, de pallasso. Allò no aniria d'apunts. Ni Brecht, ni Stanislavski ni punyetes. "Teniu un pallasso a dins, cadascú el seu. Cal buscar-lo, trobar-lo i treure'l".

Vam passar mesos fent-ho. En part va ser com tornar al jardí d'infància. Jo pessigava a Montse Guallart, Abel Folk em clavava una bufetada, Manel Dueso queia, Oriol Genís es petava de riure i llavors plorava perquè li donaven una plantofada a ell... Ser pallasso era recuperar la innocència, la irresponsabilitat, la crueltat, l'egoisme i l'alegria dels nens. Era divertidíssim. Llavors aquest material, aquestes sensacions, es van anar depurant, essencialitzant. Cadascun dels nostres pallassos va començar a tenir un caràcter definit, i un gest, un tret propi. Armengol, que va morir al 2004, ens havia explicat que tots els grans clo-

wns tenen aquest toc original —l'"Uuuuuuh" de Charlie Rivel, la gorra de quadres i la perruca de Popov, el desarmant somriure de Grock—. Vam treballar les entrades, la música, l'acrobàcia, els malabars... Fins que tots vam tenir el nostre pallasso, que era com un doble, un altre jo, alliberat, desastrat, ingovernable. A mi a vegades se'm continua escapant.

"La idea de què tots tenim un pallasso segueix vigent", m'explicava fa uns dies un altre gran mestre històric, Anton Font, fundador de El Timbal, on es fan cursos de clown; un Font una mica canviat —en trenta anys tots hem canviat: ell menys cabells i jo no vulguis saber com em queden les malles—. "És com un reencontre amb el teu jo més instintiu i infantil. El portem a dins com les virtuts i els defectes. Hi ha qui el treu i hi ha qui no fa res per extreure'l i l'asfixia al seu interior. Però la capacitat natural de ser pallasso la tenim tots". El pallasso és un ésser innocent. "Però no només això". També és capaç de reaccions malèvols. El teu pallasso, segons com el desenvolupes, presenta característiques més salvatges, primàries, o més educades. En definitiva, és un reflex de la teva personalitat intrínseca. Els exercicis t'ajuden a trobar l'espontaneïtat, la naturalitat. Però a diferència del mim o de la interpretació actoral, no hi ha una tècnica precisa del clown, sinó una manera de ser clown, una manera que ha de trobar cadascú".

"Quan els herois surten d'escena entren els clowns", diu la cèlebre frase de Heinrich Heine. Ell no ho deia en aquest sentit, però és bonic veure-la com un elogi del pallasso i del seu regne alternatiu al dels grans ideals i gestos. Buscar el teu pallasso, deia Armengol i recorda Font, és buscar-te per riure't de tu mateix, que és el fonament bàsic de l'humor. Qui és capaç de riure's de si mateix, i no només a l'escenari, està salvat del perill dels maximalismes, del fanatisme i de prendre's massa seriosament, que és una de les causes principals, és ben sabut, de la infelicitat.

Leandre Ribera, barceloní de 42 anys, volia ser actor. Però als 16 anys, veure una actuació del pallasso Ive Le Breton el va ajudar a corregir el rumb. "Allò era justament el que jo volia fer". És a dir, una barreja de gestualitat i poesia més ansiosa de somriures que de rialles. La va posar en acció amb la seva primera companyia, La Tal, amb qui ara torna a actuar després d'un període en solitari i en companyia de la ballarina Claire Duceux. La poesia ha estat el clar referent d'aquest autodidacte forjat "a força de fer espectacles, alguns d'ells dolents. Equivocar-se és fonamental".

Leandre considera que el terme pallasso és tan ampli que resulta ineficient a l'hora d'abastar l'heterogeneïtat del gènere. Potser perquè, com explica Pepa Plana en una opinió molt compartida, "el pallasso emet des d'ell mateix, multiplicant les seves emocions per

10.000. El més preciós del pallasso té a veure amb el carisma, que no es pot aprendre. I per això no hi pot haver mai dos pallassos iguals". Després de 10 anys com a actriu de teatre, Plana va descobrir que la màscara, el nas, la possibilitat de jugar i de divertir a partir de si mateixa, era el seu veritable món. Tothom li deia que era una

Pepa Plana no veia impediment al fet de ser dona i pallassa i va demostrar que tenia raó

bogeria. Però els pronòstics més pessimistes s'equivocaven. I ella, que no veia cap impediment al fet de ser dona i pallassa, va demostrar que tenia raó. I per posar megafonia al seu bon criteri, va aca-

bar impulsant el festival de pallasses d'Andorra, molt ben acollit des del començament per les institucions del país veí. De periodicitat biennal, l'any que ve celebrarà la cinquena edició. I ja li han sortit rèpliques a Brasil i a Andorra.

Gairebé es pot dir que va ser al festival andorrà on va néixer artísticament la pallassa catalana Alba Sarraute, que amb 26 anys representa la força de la generació més jove. Ella també volia ser actriu, es va especialitzar en acrobàcia, i el treball amb el cos la va acabar portant fins a on és ara. "No es pot dir que ets pallassa fins que tens 80 anys i el maquillatge et queda dins de l'arruga", afirma. Però el que té clar és que "cadascú treballa el seu personatge". I el de l'Alba té molts parents i referents. Des de la crítica social i política de Leo Bassi a la desimboltura de Mary Santpere, passant per Koltès i Beckett i, sobretot, per tots aquells poetes que

l'ajudin a fer espectacles que conviden a pensar des del somriure.

En l'actualitat, l'Alba imparteix el taller de circ trimestral que ofereix l'escola de circ Rogelio Rivel, on al Nadal i a l'estiu es fan també intensius especialitzats. Algun d'aquests cursos els imparteix Merche Ochoa, que va conèixer el món dels clowns fa 20 anys, i ja no

L'art del clown és una barreja de gestualitat i poesia, en opinió de Leandre Ribera

n'ha volgut sortir. Hi és en un versant doble: com a intèrpret i en qualitat de pedagoga. Des de fa 15 anys, s'ocupa de l'extensa formació de clown que ofereix l'escola El Timbal. Imparteix curs d'inciació,

un segon curs i un postgrau, els tres anuals, i hi ha llista d'espera per accedir-hi. El panorama formatiu s'ha ampliat fa un parell d'anys amb l'escola de clown de Barcelona (que conserva el nom malgrat haver-se traslladat a l'Empordà). Cursos de llarga durada i tallers intensius componen l'oferta, adreçada a tots els públics. Els aspirants, com diu Ochoa i com han experimentat els pallassos professionals catalans, hauran de fer un viatge interior per aprendre a comunicar-se des de l'honestetat i la valentia. "El pallasso és sempre ell mateix. Jo per actuar no em canvio ni el nom. De pallassos n'hi ha de tantes maneres que no es pot generalitzar. Per això mateix, dir que no t'agraden els pallassos és com dir que no t'agrada la música", reflexiona Marcel Gros, que sens dubte subscriuria l'equitatiu repartiment de nassos, un per a cadascú, que feien els germans Poltrona.